

Voorzitter,

De afgelopen jaren stonden de algemene Europese beschouwingen in het teken van de economische en financiële crisis. Dat we dit keer tot een ander thema besloten hebben, illustreert het gevoel dat we het ergste achter ons hebben. Er is een grote inzet gepleegd in de EU en de Eurozone om de financiële en economische crisis te bezweren en niet uit de hand te laten lopen. Er is politieke moed getoond met hervormingen in lidstaten, met onderlinge solidariteit en met maatregelen als de bankenunie. Zonder afwending van de existentiële dreigingen van de eurozone, waren we van een recessie in een depressie geschoten, en daarin had de gemeenschappelijke markt en de wellicht de hele Unie in meegesleept kunnen worden. De economische crisis is in de meeste lidstaten echter nog niet over, en we moeten nog veel mensen aan een baan helpen en armoede en uitsluiting zien uit te bannen. De uitdagingen blijven er uiteraard ook omdat de mondiale economie fluïde blijft.

Maar toch. Laten we niet vergeten dat de EU lidstaten samen de grootste economie van de wereld vormen. We hebben lang naar binnen gekeken, maar kunnen ons nu weer gaan focussen op een positieve agenda, ook bij de wereldhandel. Laten we onze kracht niet onderschatten bij onderhandelingen, en onze Europese waarden een stempel laten drukken op de overeenkomsten. Ik denk aan privacy, maar uiteraard ook aan bescherming van de markten in ontwikkelingslanden en aan productienormen, zodat de wereld er eerlijker, duurzamer en diervriendelijker op wordt. Met wat meer zelfvertrouwen en de wil om als EU op te treden, kunnen we de wereld een beetje beter maken. Tenminste, als we ons losmaken van een korte termijn marktdenken. De bestrijding van de economische crisis laat zien dat we in de Unie veel kunnen bereiken als we eensgezind samenwerken en een gemeenschappelijk doel voor ogen houden. Gezamenlijke verantwoordelijkheid, duurzaamheid en solidariteit dienen uiteindelijk ook de nationale belangen het best.

We leven in een wereld waar een krachtige, eensgezinde en samenhangende Europese Unie hard nodig is. We zetten ons op het wereldtoneel in voor de bestrijding van armoede, klimaatverandering en nucleaire proliferatie. Het totaalbedrag dat de Unie besteedt aan ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp is meer dan de helft van de wereld, en wij zijn veruit de grootste donor wereldwijd.

We zijn geen soft power, maar we hebben wel softe powers. In ben ervan overtuigd dat de Europese ‘*comprehensive approach*’ ons unieke geheim is; antwoorden op crises met tal van instrumenten op korte en lange termijn, humanitair, ontwikkeling, veiligheid, rechtstaat en politiek. Een dergelijke benadering is vooral van belang bij veiligheidsvraagstukken. Wij kunnen landen helpen bij de opbouw van hun staat, veiligheid en rule of law.

Oekraïne

Maar wat als nationale processen verstoord raken door buitenlandse inmenging en zelfs een militaire interventie? Wat is het antwoord dan van de Europese Unie? We worden voortdurend op de proef gesteld. Wat we nu in de Oostelijke Nabuurschap zien gebeuren maakt de herinnering levend aan een geschiedenis waarvan we dachten dat die voorbij was. Niet alleen Oekraïners, maar veel Oost-Europeanen maken zich zorgen over hun relatief prille onafhankelijkheid.

Afgelopen herfst werden we verrast door de ommezwaai die Oekraïne maakte richting Rusland. Op 21 maart is alsnog het associatie akkoord met Oekraïne getekend, en de EU tracht in rap tempo de beloofde financiële ondersteuning los te krijgen en douanetarieven te reduceren. Maar gaat dit het land nog redden, of is het te diep ontwricht en stuurloos geraakt? Met de dag, met het uur vrezen we voor erger. De Oekraïne lijkt hopeloos gevangen in de macht van Rusland, niet alleen door de bezetting van de Krim maar ook door de dreigende militaire aanwezigheid aan de grenzen van Oost Oekraïne en de onmiskenbare invloed op

de burgerprotesten in die regio. De onthulling dat Rusland in militaire zin afhankelijk zou zijn van de Oekraïne, is reden voor zorg. Maar de Oekraïense economische afhankelijkheid van Rusland baart misschien nog de meeste zorg.

We zijn nu in fase 2 van de sancties tegen Rusland. Maar als de crisis niet vreedzaam beslecht wordt en Rusland stappen zet om Oekraïne verder te destabiliseren, dan zal de dreiging van verdergaande economische sancties moeten worden uitgevoerd. Ook als die sancties niet altijd voordelig voor de EU uitvallen. Het straffeloos kunnen binnenvallen en destabiliseren lokt alleen nog maar meer van hetzelfde uit. We horen het vaak de laatste tijd: Rusland is van de hard power, en spreekt alleen die taal. Maar niet alleen Oekraïne is afhankelijk van Russisch gas, de meeste EU landen hebben zich daar net zozeer in verslikt. De vraag is of Oekraïne het zich kan permitteren om zich autonoom op te stellen tov Rusland, geldt evenzeer voor de EU. Laat staan de vraag of wij Oekraïne voldoende kunnen compenseren door middel van gasleveranties? Welke mogelijkheden ziet de minister voor een ferme opstelling? En hoe ver gaan we daarin? Gisteren bleek dat de interim-president Tsjoertsjinov de VN heeft verzocht om troepen te leveren voor aan de grenzen met Rusland, om een mogelijke militaire interventie te voorkomen. Kan de minister schetsen hoe hij de rol van de Europese Unie ziet op de korte, maar ook op de middenlange termijn ten aanzien van Oekraïne, Rusland en hun buurlanden? Kan hij daarbij ook ingaan op de rol van de Raad van Europa, uniek omdat we daar alle betrokken partijen rechtstreeks kunnen aanspreken. De Mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa zou graag iemand stationeren in de Oekraïne om de ontwikkelingen te volgen en rechtstreeks in het veld zijn missie uit te dragen. Dat lijkt onze fractie een uitstekend plan. Is de minister bereid een dergelijke post financieel te ondersteunen? En wat kunnen we op de korte termijn doen aan de situatie in de Krim? De EU delegatie spreekt

van een snelle verslechtering van de mensenrechtensituatie daar. Op zijn minst dienen waarnemers zo snel mogelijk toegang te krijgen.

We zitten nu in een uiterst spannende periode met betrekking tot Oekraïne en Rusland. Ook andere Oosteuropese landen zitten ingeklemd tussen Rusland en de EU en voelen de druk. De ondertekening van een associatie-akkoord met Georgië en Moldova staan op de rol voor dit najaar, hoe kunnen we dat proces veiligstellen? We kunnen daarom niet te wachten met terugkijken naar het afgelopen proces, en te zoeken naar *lessons learned*.

Hebben we de reactie van Rusland onderschat? Rusland beweert bij hoog en laag volkomen te zijn buitengesloten in het proces. Wij hebben juist van medewerkers van het EDEO gehoord dat Rusland keer op keer kansen heeft gehad voor overleg, maar dat weigerde. Hebben we voldoende oog gehad voor de mogelijke negatieve gevolgen van het associatie-akkoord voor de Oekraïne, en met het land naar oplossingen gezocht? Ik ben benieuwd naar de appreciatie van de minister over het proces en wat we in de toekomst wellicht anders zouden moeten doen.

Een veel gehoorde reden voor de ommezwaai van de Oekraïne richting Rusland, is dat het gebrek aan toetredingsperspectief ervoor zorgde dat Oekraïne de druk van Rusland simpelweg niet kon weerstaan. Het simultane voor het blok gezet worden door Rusland enerzijds en buiten de deur gehouden door de Unie anderzijds, zou hebben gemaakt dat Oekraïne geen keus had dan te zwichten. Ik onderschrijf deze analyse niet volmondig, omdat ik het nu eenmaal niet weet. Feit is wel dat de uitbreiding een ijzersterk en succesvol instrument is gebleken in ons buitenland beleid. Alleen al het perspectief op toetreding droeg eraan bij dat onze buurlanden meer stabiel, modern en democratisch werden. Onze minister heeft dergelijke processen van dichtbij meegemaakt toen hij samen met Hoge Commissaris Van der Stoep Oosteuropese landen wist te verleiden tot democratische hervormingen onder het wenkend perspectief van toetreding tot

de Raad van Europa. Kan hij daarom eens ingaan op dit argument? En als we toetreding willen uitsluiten, hebben we dan een volwaardig alternatief? Het Oostelijk partnerschap zelf was kennelijk niet overtuigend genoeg, althans niet voor de Oekraïne eind vorig jaar.

Mobiliteits Partnerschappen

Interessant genoeg staat de *Deep and comprehensive Free Trade Agreement* waarover met Oekraïne werd onderhandeld, model voor de overeenkomsten met andere landen van het ENP, zoals Marokko en in de toekomst wellicht ook Tunesië en Jordanië. De Mobiliteitspartnerschappen met deze vier landen vertonen ongeveer dezelfde progressie. Deze partnerschappen worden min of meer gemodelleerd naar de gefaciliteerde toetreding tot de EU door onze nieuwste lidstaten. De sleutel voor ons succes was immers de bevordering van de stroom van goederen, kapitaal en mensen. En dat kan het ook zijn voor onze burens, oost en zuid. De aandacht voor de *rule of law* is daarbij echter cruciaal: geen vrijheid zonder rechtsstaat. En wat onze fractie betreft dient die *rule of law* evenzeer te gelden voor de migranten in deze landen. Niet als een aanvullende verklaring, maar als een *conditio sine qua non* voordat wij afspraken maken over bijvoorbeeld het niet laten doorreizen van asielzoekers. Veel van onze buurlanden vormen geen veilige haven voor vluchtelingen, maar door onze migratiesamenwerking met die landen, komen zij daar wel vast te zitten. Ik heb vorig jaar bij dit debat aan de minister een rapport van Artsen zonder Grenzen overhandigd over de uiterst zorgwekkende situatie in Marokko in dit kader, met het verzoek hierop te reageren. Dat verzoek staat nog steeds, dus nu graag wel een reactie.

European Neighbourhood Policy

Voorzitter, veel termen zijn gebruikt om de Arabische lente te definiëren en evalueren. De woorden vrijheid, menselijke waardigheid en respect zijn van belang. Het gaat over luisteren naar en ondersteunen de aspiraties van mensen. Over de erkenning dat democratie alleen duurzaam kan zijn als, naast het houden van vrije en eerlijke verkiezingen, de *rule of law* wordt gewaarborgd, de vrijheid van meningsuiting en vergadering overeind blijft en het leger onderworpen blijft aan democratische controle. We noemen dit ‘diepe democratie’. Dat gaat dus niet over de *winner takes it all*, maar over pluralisme. Dat je zodra je de macht hebt, je transparant bent en open staat voor alle geluiden en opinies, en daar op een democratische wijze mee omgaat.

De EU heeft een belangrijke rol gespeeld bij de stabiele en democratische toekomst van Tunesië. Een succesverhaal. Maar wat als de krachten van de democratie niet overwinnen, als de rechtstaat geen kans krijgt en machtsmisbruik de samenleving bepaalt?

Denk aan Egypte. Het is van cruciaal belang dat ook Egypte beweegt naar stabilisatie en een inclusieve samenleving. Denk aan Turkije, waar premier Erdogan steeds een stapje verder gaat in het ontmantelen van de rechtsstaat om vooral zijn eigen belang veilig te stellen. Laten we Erdogan duidelijk voelen niet op deze weg door kan gaan, maar doe dat vooral door de onderhandelingen wel voort te zetten. Alleen zo steunen wij de hervormingsgezinden in Turkije.

Denk aan Syrië dat volkomen in puin ligt en waar de oorlog inmiddels 150.000 doden en meer dan 9 miljoen vluchtelingen en ontheemden heeft opgeleverd. Ook de buurlanden zien hun veiligheid aangetast vanwege het *spillover* effect van het conflict. Het gebrek aan internationale eensgezindheid verhindert serieuze druk op het regime van Syrië waarmee het conflict tot een einde zou kunnen worden gebracht. Tot nu toe gaat de escalatie alleen nog maar verder. De speciale VN gezant Brahimi kan dit niet alleen. Alle actoren dienen bereid te zijn om te bouwen op de kleine positieve stappen van de overeenkomsten om

chemische wapens te verwijderen en humanitaire hulp operaties te faciliteren. Syrië is zelf imploderend. De Raadsconclusies van gisteren gingen ook in op het belang van het eendrachtig uitdragen van de boodschap. In hoeverre draagt Nederland daaraan ook zelf bij? Krijgen Nederlandse ambtenaren ter plekke instructies van Den Haag hierover, of laat Nederland het over aan de EU delegaties en op ministerieel niveau aan Ashton?

De oorlog in Syrië zet de buurlanden als Libanon, Jordanie, maar ook Turkije en Irak zwaar onder druk vanwege de taak om een ongekend hoog aantal vluchtelingen op te vangen. Het aantal vluchtelingen in Libanon staat gelijk aan een kwart van de bevolking in dat land. De EU heeft inmiddels 2.6 miljard bijgedragen aan deze opvang in de regio, maar de buurlanden en de VN, maar ook de EU blijven aandringen op verdere ondersteuning. Is Nederland bereid zich in te zetten voor meer financiële steun van de EU en voor meer hervestiging van Syrische vluchtelingen? En hoe kan het toch dat Nederland botweg alle dringende verzoeken om ook zelf meer vluchtelingen op te nemen, afwijst? Ziet de minister dan niet in dat een dergelijke daad ook een betekenisvolle symbolische steunbetuiging aan de regio zou zijn?

Ook het Midden-Oosten conflict heeft een grote regionale impact. Een succesvol vredesproces is cruciaal voor stabiliteit in de hele regio. De minister maakte in januari duidelijk dat de Unie pas op de plaats moest maken om Kerry alle kansen te bieden. Een taakverdeling tussen de VS en de EU is prima, maar voor het nodige gewicht heeft Kerry nood aan openlijke steun en expliciete druk op Israël. Zelfs nu het erop of eronder lijkt, permitteert Israël zich om tegen te werken. De Britten bekritisieren geregeld het gedrag van Israël, waarom horen wij dat Nederland niet doen? Waarom zeggen wij alleen tegen de andere partners in de regio *'we urge you to uphold international law and resolutions'*.

Het niet naleven van de internationale verplichtingen blijft tenslotte de kern van de midden oosten problematiek. En welke terugvaloptie heft de EU als Kerry op

een bepaald moment de handdoek in de ring gooit? Graag een reactie.

Al deze regionale conflicten vragen erom dat de EU haar meerwaarde laat gelden. De Europese waarden, de softpowers en de samenhangende aanpak. Maar dat kan alleen als de lidstaten dat willen. Als ze hun eigen korte termijn belangen en standpunten opzij zetten omwille van de eendracht. Hoe graag wil deze minister een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid? Wat heeft hij ervoor over? En wat heeft hij concreet gedaan om Ashton te laten slagen in haar werk, hoe ondersteunt hij haar, al is het alleen maar door naar haar te verwijzen? De Zweedse minister Bildt zei een keer: “Als ik het niet meer weet dan bel ik Cathy”. Zonder dergelijke openlijke steun van meerdere lidstaten, kan geen Hoge Commissaris het redden. Ook een Nederlandse ex-minister van Buitenlandse Zaken niet. En mocht de minister Nederland aantrekkelijker vindt dan Europa, kan hij dan aangeven wie hij zelf ziet als meest geschikte opvolger van Ashton?

En is de minister het met mijn fractie eens dat het vetorecht een sta in de weg is voor een daadkrachtig Europees buitenlandbeleid?

Energie

Voorzitter, ik refereerde er zojuist al aan: gas gebruikt Rusland als een politiek instrument, en wij hebben daar Rusland ook geruime tijd de kans toe gegeven. Cynisch genoeg is er ook een positief gevolg aan het conflict, namelijk de bereidheid om een gemeenschappelijke energiepolitiek te verdiepen, na de Bankenunie denken we nu ook aan een Energie Unie. Er wordt nu onder andere gedacht aan meer aanvoerlijnen vanaf leveranciers in Noord-Afrika, en/of om betere interne EU-verbindingen voor olie- en gastransport. De meningen zijn nog verdeeld in de Unie, maar de vraag blijft of dat genoeg is om afhankelijkheid van fragiele regimes of schurkenstaten te voorkomen. Om een

of andere reden is de democratische rechtsstaat meestal niet besteed aan landen die rijk zijn aan olie of gas. En zolang we vragende partij zijn, komt een mensenrechtenbeleid moeilijk uit de verf. Maar ook om een andere reden zijn we toe aan een ontwenningsskuur voor onze fossiele verslaving. De klimaatcrisis is nog onverminderd urgent, en de nieuwe ambitie om de CO2 uitstoot met 40 % verminderd te hebben in 2030, had wat ons betreft ambitieuzer gemogen, maar vraagt desalniettemin om scherpe maatregelen. Met een grotere inzet op hernieuwbare energie vangen we 2 vliegen in één klap. En dat is hard nodig, want een recent rapport van IPCC laat zien dat het voorkomen van meer dan 2% global warming vraagt om grote extra inzet. In plaats van een infrastructuur van gas en olieleidingen, is een infrastructuur van hernieuwbare energie, voor optimale opwekking en gebruik, veel meer aangewezen. De Commissie stelt nu voor dat de EU zich ten doel stelt dat in 2030, 27 % van de energie hernieuwbaar is. Waarom deze gemeenschappelijke doelstelling niet vertalen in nationale resultaatsverplichtingen?

Rechtstaat Europa

Voorzitter, als bevordering van democratie en mensenrechten een missie zijn in het buitenlandbeleid, dan zullen we de boel op orde moeten hebben in eigen huis. Zowel op EU niveau als in de lidstaten zelf. Lidstaten als Hongarije, maar eerder ook Italië, zouden eigenlijk geen kans moeten krijgen om zover te ontsporen. We doen dat met de begroting, en met tal van richtlijnen. Maar met de fundamentele elementen van de rechtsstaat staan we vaak nog machteloos toe te kijken. Heeft de minister het vertrouwen dat de huidige voorstellen voor een rechtsstatelijkheidsmechanisme afdoende zijn? Of zou de Commissie meer bevoegdheid moeten hebben om lidstaten op de knieën te dwingen als ze de fundamentele rechten van hun burgers schenden? Dat zou het fragiele draagvlak voor de EU wellicht ook kunnen versterken.

Het Verdrag van Lissabon zou het verdrag van de burgers moeten worden. Daar hebben mensen nog te weinig van gezien. En het kan echt anders. Bijvoorbeeld afstand te nemen van een eenzijdige focus op de vrije markt, en in plaats daarvan te borgen dat niemand wordt gediscrimineerd, dat iedereen toegang heeft tot een minimumloon en sociale voorzieningen, en dat uitbuiting en belastingontduiking door multinationals wordt aangepakt. Dat betekent wel de keuze voor meer Europa. Ook een sterkere positie van het Europees Parlement kan de EU meer van de burgers maken. Ook dat betekent een keuze voor een verdergaande integratie en een verdragswijziging. Welk antwoord heeft de regering op de geringe betrokkenheid van mensen bij de Europese Unie? Hoe kunnen we de democratie versterken zonder verdragswijziging? Graag suggesties. Het subsidiariteitslijstje van de minister moest laten zien dat onze regering ook heus wel kritisch is op de EU, maar zijn geringe oogst laat vooral zien dat we de meeste onderwerpen het beste op EU niveau kunnen regelen. Maar wanneer gaat onze regering dat nu met flair en visie uitdragen? EVP topkandidaat Juncker onthulde dat premier Rutte in Brussel zich een stuk pro-Europeser profileert dan in eigen land. Ik zou alle bewindslieden willen oproepen om eerlijk en transparant te zijn en te staan voor hun keuzes. Als politici niet eens durven te proberen te overtuigen, hoe kunnen mensen dan überhaupt overtuigd raken van het belang van een sterk Europa? Het is in elk geval een verantwoordelijkheid van alle Europese politici om inwoners te betrekken bij de politieke keuzes die we in de EU maken. Welke kant de EU opgaat, daar kunnen mensen op 22 mei over meebeslissen. Moet het socialer, rechtvaardiger, duurzamer, uitgebreider of juist het tegenovergestelde? GroenLinks is voor meer Europa, maar wel een heel ander Europa. 'Ons Europa' hebben we ons programma genoemd. Wij hopen daarmee mensen te overtuigen dat het niet alleen een kwestie is van voor of tegen, maar dat de EU veel gedaantes kan aannemen. Het is aan de inwoners om die te kiezen.